

Увеличено заплащане на нощния труд

Положеният нощен труд се изплаща с увеличение, уговорено между страните по трудовото правоотношение, но не по-малко от размерите, определени от Министерския съвет- чл. 261 от КТ. Посочената разпоредба е свързана с установената в чл. 136, ал. 3 и чл. 140, ал. 1 различна нормална продължителност на работното време през деня и през нощта. Нормалната продължителност на работното време през деня е 8 часа, а през нощта е 7 часа. Тъй като на практика в случаите, когато се работи на смени поначало не се определя основно трудово възнаграждение поотделно за дневни и за нощни смени, още по-малко пък може да има разработени норми и разценки поотделно за дневни и нощни смени, законодателят е предвидил нощният труд да се заплаща с увеличение. Минималният размер на това увеличение изисква да се приложи правило, което да гарантира за 7 часа през нощта да се получава трудово възнаграждение, колкото е уговорено за 8 часа през деня. Това може да се постигне чрез коефициент, получен като отношение между нормалната продължителност на работното време през деня и през нощта или в случая $8 \text{ ч.} : 7 \text{ ч.} = 1.143$. Увеличението с този коефициент на основното трудово възнаграждение за отработените нощни часове (или превръщането им с него в дневни) осигурява изпълнението на законовата разпоредба и не ощетява работниците и служителите във връзка с установената в закона по-малка продължителност на нощното работно време. Прилагането на чл. 261 от Кодекса на труда има различни особености в зависимост от системата на заплащането на труда и възприетия период за отчитане на работното време. Важно в спазването на посоченото правило е това, че тази разпоредба се прилага спрямо възнаграждението за нощните часове само в смени, които имат 4 и повече часа нощен труд, т.е. нощните смени и само по отношение на нощните часове.

Необходимо е да се посочи, че чл. 261 от Кодекса на труда няма приложение, когато основното трудово възнаграждение е определено само за работа през нощта, например нощен пазач, нощен възпитател и др. под. тъй като то е определено за 7-часов работен ден. Освен това следва да се направи разграничението на правото за увеличено заплащане на нощния труд по чл. 261 от Кодекса на труда и на допълнителното трудово възнаграждение за нощен труд по чл. 6 от Наредбата за допълнителните и други трудови възнаграждения, приета на основание чл. 244, т. 2 и чл. 261 от Кодекса на труда. Както е посочено по-горе, увеличено заплащане на нощния труд се прилага за възнаграждението за нощите часове и смени с 4 и повече часа нощен труд, а право на допълнително трудово възнаграждение за нощен труд има всеки работник или служител, който има отработено време между 22 и 6 часа, независимо от броя на нощните часове - половин час, един час, три часа или осем часа. Във връзка с чл. 261 от Кодекса на труда следва да се има предвид, че съгласно чл. 140, ал. 3 от същия кодекс през тези смени работодателят е длъжен да осигурява на работниците и служителите топла храна, ободряващи напитки и и други облекчаващи условия за ефективно полагане на нощния труд. Ободряващите напитки (шипков чай, кафе, че-

рен чай, кока-кола) са безплатни, за сметка на работодателя, редуват се по избор и се осигуряват в готов вид на порции съгласно чл. 7 от Наредба № 8 на МТСГ и МЗ от 1987 г. за безплатната предпазна храна на работниците, заети в производства, свързани с вредни за здравето последици. Нощният труд е забранен за (чл. 140, ал. 4 от КТ):

- а) работници и служители, които не са навършили 18-годишна възраст;
- б) бременни работнички или служителки и майки с деца до 3-годишна възраст;
- в) майки с деца от 3 до 6-годишна възраст, както и майки, които се грижат за деца инвалиди, независимо от възрастта им, освен с тяхно съгласие;
- г) трудоустроени работници или служители, освен с тяхно съгласие и ако това не се отразява неблагоприятно за здравето им, съгласно заключение на здравните органи;
- д) работници и служители, които продължават образованието си без откъсване от производството, освен с тяхно съгласие.

В раздел III на Наредбата за допълнителните и други трудови възнаграждения са уредени въпросите за увеличеното заплащане на нощния труд във връзка с разпоредбите на чл. 261 от Кодекса на труда. На практика съществуват някои особености във връзка с възприетия период за отчитане на работното време.

Съгласно чл. 7, ал. 1 от наредбата при подневно отчитане на работното време и при работа на смени, чиято нощна продължителност на работното време е по-малка от тази на дневното, трудовото възнаграждение, заработено по трудови норми, се увеличава с коефициент равен на отношението между нормалната продължителност на дневното и нощното работно време. Това е правилото, според което, поради различната нормална продължителност на дневното и нощното работно време, установени в чл. 136 и чл. 140 от Кодекса на труда, за седем часа през нощта следва да се заплати трудово възнаграждение, колкото за осем часа през деня.

Съгласно чл. 7, ал. 2 от наредбата при сумирано отчитане на работното време нощните часове се превръщат в дневни с коефициент, равен на отношението между нормалната продължителност на дневното и нощното работно време, установени за подневно отчитане на работното време за съответното работно място. Следва да се посочи, че тази разпоредба се прилага, когато трудовото възнаграждение се заплаща според времетраенето, а превръщането на нощните часове в дневни се отнася само за смените с 4 и повече нощни часове.

Съгласно чл. 7, ал. 3 от наредбата при сумирано отчитане на работното време, трудовото възнаграждение, за заработено по трудови норми се увеличава с коефициент, равен на отношението между часовете, получени след превръщането на нощните часове в дневни и действително отработените часове през месеца или установения период. Тази разпоредба се прилага при заплащане на труда според изработеното при сумирано отчитане на работното време и може да се илюстрира със следния пример, при който

за сравнение се ползват същите числени стойности от предния. Както става ясно от посоченото по-горе, увеличеното заплащане на нощния труд няма характер на допълнително трудово възнаграждение, а е свързано с определяне на основното трудово възнаграждение, съответно отделянето на наднорменото възнаграждение и възнаграждението за времето на извънреден труд.

Разграничаването на тези елементи на трудовото възнаграждение е необходимо за правилното определяне основата, върху която се начислява допълнителното трудово възнаграждение за продължителна работа, за начисляване на допълнително материално стимулиране и други плащания, за които базата е основното трудово възнаграждение.

Административна практика

№ 26-00-463 от 05.09.1994 г.

Съгласно чл. 142 от Кодекса на труда работното време се отчита и изчислява "подневно", а когато условията на труд не позволяват това - прилага се "сумирано" отчитане (изчисляване).

При "подневното" отчитане на работното време се изчислява в работни дни независимо дали има разлика между нормалната дневна и нощна продължителност на работното време, установено на съответното работно място. Трудовото възнаграждение за отработеното време в този случай се установява като броя на отработените дни (дневни или нощни работни смени) се умножи по дневния размер на трудовото възнаграждение по трудовия договор, независимо дали има разлика в тяхната продължителност.

При сумирано отчитане на работното време се изчислява в часове общо за месеца (периода), като отработените нощни часове се превръщат в дневни по реда на чл. 7, ал. 2 от Наредбата за допълнителните и други трудови възнаграждения. През работните дни работното време може да се удължава до 12 часа, но не повече от установеното в чл. 142, ал. 4 от Кодекса на труда. Трудовото възнаграждение за отработеното време в този случай се установява, като броя на отработените часове след превръщането на нощните часове в дневни се умножи по часовия размер на трудовото възнаграждение по трудовия договор. Отработените часове над нормата за продължителност на работното време за месеца (периода) са извънреден труд и се заплащат по реда на чл. 262 от Кодекса на труда.

Размерът на трудовото възнаграждение, определен по посочените начини за изчисляване на работното време, включва увеличеното доплащане на нощния труд по смисъла на чл. 7 от Наредбата за допълнителните и други трудови възнаграждения.

Освен това за всеки отработен нощен час във времето от 22.00 до 6.00 часа се заплаща и допълни-

телно трудово възнаграждение за нощен труд по реда на чл. 6 от посочената наредба.

Увеличено заплащане на нощния труд, в т.ч. превръщане на нощните часове в дневни не се извършва при прилагане на намалено работно време по чл. 137 от Кодекса на труда независимо от начина на отчитане (изчисляване) на работното време. То не се извършва и когато индивидуалния трудов договор е сключен само за работа през нощта, т.е. при "подневно" отчитане на работното време и 7-часова продължителност на нощния труд по чл. 140, ал. 1 от Кодекса на труда.

При нормална продължителност на дневното (8 часа) и нощното (7 часа) работно време, установена при подневно отчитане на съответно работно място, може да се въведе сумарно отчитане на работното време с продължителност на дневната работна смяна 8 часа и на нощната смяна също 8 часа, само по реда на чл. 142, ал. 2 от Кодекса на труда. В този случай нощните часове се превръщат в дневни с коефициент 1,143 (8 ч. : 7 ч.).

№ 03-08-53 от 05.04.1996 г. 1. За всеки отработен нощен час или част от него между 22.00 и 6.00 часа на работника или служителя се заплаща допълнително трудово възнаграждение за нощен труд в размер не по-малък от 20 на сто от установената минимална часова работна заплата за страната (заб. от 1 март 1999 г. не по-малко от 72 лв., а от 1 юли 1999 г. 0,072 лв.) независимо от:

- а) вида на трудовия договор (само дневна, нощна или смесена работа);
- б) начина на отчитане на работното време (подневно или сумирано);
- в) системата на заплащане на труда (повременна или сделна);
- г) вида на работните смени (смесени с дневна и нощна продължителност или само нощна).

2. При сумирано изчисляване на работното време, нощните часове се превръщат в дневни при отчитане на работното време с коефициент, равен на отношението между нормалната продължителност на дневното и нощното работно време, установено за съответното работно място, независимо от заплащането на допълнителното възнаграждение по реда на предходната точка.

3. Когато при сумирано изчисляване на работното време отработените часове, но след превръщането им в дневни по реда на предходната точка са повече от часовете на съответната норма за продължителност на работното време за месеца (периода), разликата е извънреден труд и се заплаща по чл. 262, ал. 1, т. 4 от Кодекса на труда.

Справка - чл. 6, чл. 7, ал. 2 от Наредбата за допълнителните и други трудови възнаграждения.